

Poetikker i efterkrigstidens Danmark

af MAJA LUCAS

Den problematiske genre

Poetik betyder læren om digtekunst, og gid vi var sluppet om det på den måde, men så let går det ikke, for poetikken er om noget et problembarn blandt genrene.

Poetik er i dagens Danmark kommet til at betyde forfatteres refleksioner over, hvad digtning er, og over deres egen skrivepraksis. Litteraturhistoriens første poetik var imidlertid Aristoteles', og han var som bekendt ikke skønlitterær forfatter. I den angelsaksiske verden kan 'poetics' også betegne litteraters teoretiseringen over litterære former og forbeholdes altså ikke forfatterne.

Under alle omstændigheder er poetik en teoretisk genre. Men poetikken i dens nutidige form grænser også op til selvbiografien eller bekendelsesskriftet, hvor det læsende publikum får indblik i, hvad der rører sig i den store mesters sind. Helt eksplicit i titlen på Paul la Cours poetik: *Fragmenter af en Dagbog*. I al fald formodes det i poetikken at være forfatteren i egen person, der taler.

Desuden er der mange tekster, som beskæftiger sig med deres tilblivelsesvilkår og derved fremviser deres egen poetik. Endelig har mange forfattere i skitser, artikler eller interviews reflekteret over deres skrivepraksis. Også dette gør det svært at afgrænse poetikken som genre.

Selv når man – hvad jeg gør i det følgende – kun medregner tekster i bogformat, står besværlighederne i kø: Selvmodsigelser som i Per Højholts *Intethedens grimasser*, hvor det kunstneriske arbejde både er det samme som og forskelligt fra almindeligt lønarbejde. Vægren sig ved lineær sammenhæng som hos la Cour og Pia Tafdrup, hvis bøger består af fragmenter. Redundans som i Inger Christensens *Hemmelighedstilstanden*, hvor flere passager gentages ordret i forskellige dele af bogen. Begrebslig tågesnak som i Højholts *Cezannes metode*, som Poul Borum visse steder anså for at være uforståelig.

Men måske er det ikke så mærkeligt, at poetikkerne ikke er mere stringente og regelrette. Havde de været det, ville de snarere være en kritikers tekster. Det spændende ved poetikken som genre er vel, at den kan sige noget, som hverken litteraturkritikken, biografien eller litteraturen selv kan formulere.

La Cour, Højholt og Thomsen

Mange kritikere har peget på Paul la Cour, Per Højholt og Søren Ulrik Thomsen som efterkrigstidens 'store' poetikskrivere. Neal Ashley Conrad skriver således i sin monografi om Thomsen, at disse tre forfatteres arbejder er de eneste, som er at regne for egentlige poetikker. Derved forstår han en "poetik i bogform med totalt gennemarbejdede refleksioner". Om man kan kalde la Cours fragmentariske, redundante og selvmodsigende bog for mere gennemarbejdet end for eksempel Pia Tafdrups *Over vandet går jeg* er et spørgsmål. Sandt er det i al fald, at la Cours bog fik en kæmpe betydning som hereticanernes teoretiske ståsted. Og Søren Ulrik Thomsen har i sin seneste poetik, *En dans på gloser* (1996), bidraget til at kanonisere la Cour og Højholt ved eksplicit at skrive sig op mod dem.

Thomsen betragter la Cours og Højholts ståsteder som henholdsvis feminint og maskulint. For la Cour handler det om at hengive sig til inspirationen, at passivt afvente

digtets komme. Højholt, derimod, tvinger digtet frem ved en bevidst beherskelse. Thomsen placerer sig selv mellem disse positioner ved at sige, at et vellykket kunstværk er ”produktet af en optimal udveksling mellem kunstnerens aktive og passive forholdet sig til sit materiale”.

Imidlertid er Thomsen i sin første poetik, *Mit lys brænder* (1985), langt tættere på Højholt. Ikke i anskuelsen af processen, som han næsten ikke beskæftiger sig med i denne bog, men i holdningen til, hvad digtning er – eller skal være. Et vellykket digt er simpelthen, uden at betyde noget og uden at handle om noget, uden at give læseren andet end oplevelsen af nærvær. Hvorved læseren bliver opmærksom på sin egen kropslige eksistens. I det hele taget spiller kroppen en central rolle i *Mit lys brænder*. Den kropslige væren er ifølge Thomsen menneskets måde at opleve ’form’ på, idet kroppens eksistens er begrænset af noget – nemlig døden. Derfor er det afgørende for digtet, at det forholder sig til sin ’død’. At digtet varer i et afgrænset tidsinterval og peger frem mod sin afslutning.

Dette er som snydt ud af næsen på Højholts to poetikker. I *Cézannes metode* (1967) beskriver han det vellykkede kunstværk som tidslig ’varighed’ – og intet andet end det. Et digt er simpelthen en konkretisering eller materialisering af nuet. I *Intethedens grimasser* (1972) bruger Højholt ’showet’ som et billede på et godt digt. ’Show’ kunne for eksempel være et jonglørnummer. Så længe det varer, føler man sig godt underholdt og er imponeret over artistens tekniske færdigheder, men der er ikke noget i det, intet budskab, intet at tænke over efter nummeret – intet andet end oplevelsen af et tidsinterval. Hvis der skulle være en mening med digtet, er det at betragte som en art biprodukt til selve ’showet’.

Synspunktet ville have været dybt provokerende for Paul la Cour, der i *Fragmenter af en Dagbog* (1948) betegner poesien som menneskets frelse. Fordi poesien minder os om ”alle Tings Enhed”, indsætter os i et fællesskab med hinanden og med naturen. Overhovedet sætter la Cour et kraftigt lighedstegn mellem livet og litteraturen – det gælder om at ”leve” sine digte frem. Denne holistiske holdning, sammen med bogens højtidelige tonefald og dens symbolistiske arvegods, gør den svær at kapere for en (post)moderne læser. Men bag den patetiske stil gemmer sig en række modernistiske holdninger. Eksempelvis at kunsten ikke efterligner virkeligheden, men selv er virkelig. Og at det er noget upersonligt, som ytrer sig i skrivningen, ikke forfatterens egen, geniale person. Så helt bagom dansen kan man ikke dømme *Fragmenter af en dagbog*.

Christensen og Tafdrup

Også Pia Tafdrup placerer sig med *Over vandet går jeg* (1991) i opposition til det højholt-thomsenske udsagn om, at digte intet betyder. Hun anfører, at man ikke kan se bort fra sprogets henvendelsesfunktion – at *noget* fylder den tid, som digtet udspiller. I det hele taget minder Tafdrups bog en del om la Cours. Også hendes sprog er lyrisk og besværgende, i modsætning til Højholts og Thomsens nøgterne, akademiske stil. Desuden flirter hun med det metafysiske i beskrivelsen af skabelsesprocessen som et dyk ind i ”den inderste zone”, ligesom hun forestiller sig at henvende sig til Gud, når hun skriver poesi. Peter Stein Larsen kalder da også hendes poetik for symbolistisk. Med de vigtige undtagelser, at hun i modsætning til la Cour ikke indskriver poesien i et etisk ærinde. Og at hun ligesom Søren Ulrik Thomsen ser kroppen som digtningens udgangspunkt.

På sin vis lægger også Inger Christensens *Hemmelighedstilstanden* (2000) sig i det symbolistiske slæbespor. 'Hemmelighedstilstanden' er et begreb hentet fra den tyske romantiker Novalis. Det betegner en tilstand, hvor sprog og verden smelter sammen. Hvor det lykkes for digteren at få universet til at tale igennem sig. Christensen betragter mennesket og naturen som en helhed; så radikalt, at hun sidestiller menneskets sprogpåvirkning med træernes bladproduktion. Kunsten er det sted, hvor vi bliver mindet om denne verdens helhed – lyder det som et ekko af la Cour. Imidlertid foregår sammensmeltningen på en ganske særlig måde i Christensens univers. Hendes gennemgående eksempel er digtet (og bogen) *alfabet* (1981), som er skrevet over to systemer: alfabetet og Fibonacci's talrække. Sidstnævnte kan beskrive et væld af biologiske fænomener, eksempelvis solsikkers vækstkurver. Ved således at bruge naturens former til at skrive med bringes kunsten i kontakt med naturen. Meningen ytrer sig i digtets *formfællesskab* med universet, ikke i sprogets henvisningsfunktion eller ordenes konventionelle betydning. På den måde forener Christensen en symbolistisk-romantisk tanke med en konkretistisk måde at betragte digtekunsten på.

Lille afrunding

Efterkrigstidens poetikskrivning har i det foregående vist sig som en art brydekamp mellem den symbolistiske, højmodernistiske åre og den konkretistiske, showæstetiske lejr. Uden at grænserne dog er skarpt optrukne. For depersonalisering af den skrivende kan alle blive enige om. Ingen synes at bryde sig om den romantiske genæstetik. En antimimetisk holdning – at digtningen ikke afspejler eller efterligner virkeligheden, men selv er virkelig – ligger også i kortene hos samtlige poetikker. Man kunne kalde dette for modernistisk fællesgods. Omvendt skriver alle de nævnte forfattere om skriftens lejlighedsvis sammensmeltning af ord og verden – et fænomen, som Christensen beskriver med en *romantisk* term. Muligvis er disse fællestræk en konsekvens af, at den moderne tids poetikker er 'oplevelsesæstetikker'. De drejer sig om kunstnerens subjektive indtryk og holdninger. Modsat den klassiske poetiktradition hos eksempelvis Aristoteles, Horats og Snorre, som er 'regelæstetisk', fordi den udstikker regler og normer for, hvad god digtning er. Måske udtrykker de moderne poetikker forskellene til trods en ahistorisk oplevelse af det at skrive digte – at selvet forsvinder i skriften, at sproget mister sin transparens, og at ordene bliver lige så virkelige som den fysiske verden.

Poetikker, som omtales i artiklen:

Paul la Cour: *Fragmenter af en Dagbog* (1948)

Per Højholt: *Cézannes metode* (1967)

Intethedens grimasser (1972)

Søren Ulrik Thomsen: *Mit lys brænder* (1985)

En dans på gloser (1996)

Pia Tafdrup: *Over vandet går jeg* (1991)

Inger Christensen: *Hemmelighedstilstanden* (2000)

Udvalgt sekundærlitteratur:

Peter Stein Larsen: *Digtets krystal*, Borgen, 1997

Neal Ashley Conrad: *Skønheden er en gåde*, Vindrose, 2002
Poul Erik Tøjner: *Poetik – at tænke med kunst*, Gyldendal, 1989
Jon Helt Haarder: ”Ville De turde købe en brugt bil af denne genre?”
i: *Spring*, nr. 15, 1999
Jørn Erslev Andersen: *Dryssende Roser*, Modtryk, 1988
Poul Borum: ”Klog-klogere-bagklog”
i: Iben Holk (red.): *Natur/Retur*, Centrum, 1984

Artiklen blev oprindeligt udgivet i tidsskriftet *Graf*, nr. 4, 2003 – og gengives her i en let revideret udgave fra august 2019.